

Genç İşsizliğin Yapısal Sorunlarına Yönelik Sürdürülebilir Politikalar

Onur Özaydın¹

Özet

Gençler hızla globalleşen dünyada tüm ülkeler açısından önemi sürekli artan nüfus grubunu oluşturmaktadır. Ülkelerin toplumsal ve ekonomik açıdan gelişmeleri ve toplumsal varlıklarını sürdürebilmeleri adına genç nüfusa verdikleri önemin artırılması, bu bağlamda gençlerin eğitim, öğretim, sosyo – kültürel, psikolojik ve ekonomik açıdan desteklenmesi gerekmektedir. Genç bireyler ülke nüfusunun önemli bir parçası olmakla birlikte günümüz toplumlarının en savunmasız ve kırılgan gruplarından da biri olarak gözükmektedir. Söz konusu kırılganlığı belirleyen faktörler arasında yukarıda bahsi geçen boyutların neredeyse tamamına etki eden genç işsizlik kavramı karşımıza çıkmaktadır. Genç işsizlik sadece işsizlik boyutuyla ekonomik olarak problem olmakla kalmayıp, toplum düzenine etki eden psikolojik ve sosyo – kültürel boyutlarıyla da yapısal soruna dönüşme riski taşıyan ve ülkelerin çözüme kavuşturmaları gereken bir olgu halini almaktadır.

Küreselleşmenin toplumsal refahı arttırmasının yanında iş gücü piyasasında eşitsizliğe de yol açan bir miktar zayıflığı da beraberinde getirdiği görülmektedir. İnsani gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesi, kalkınmanın sağlanabilmesi ve sürdürülebilir düzeye taşınabilmesi ile genç işsizliğin yapısal sorun halini almadan çözülebilmesi adına bir dizi sosyal ve ekonomik politikaya ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde insana yakışır istihdamın (yeşil ekonomi) geliştirilmesi ve istihdama tam katılımın sağlanmasında belirleyici faktör olarak yeşil işler kavramı öne çıkmaktadır. Bu amaçla söz konusu kavramların açıklanmasının ve birbirleriyle olan bağlantının ortaya konulmasının faydalı olacağı ve genç işsizliğin yapısal sorunlarına yönelik sürdürülebilir politikalar oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1 Doktora Öğrencisi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi İktisat Bölümü, ozaydinonur@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9796-8568

1. Genç İşsizlik Kavramı

Genç işsizlik kavramının açıklanmasında, öncelikle “genç” ve “işsizlik” kavramlarının ayrı ayrı açıklanmasının ve açıklamalar neticesinde ortaya çıkan tanımlamaların harmanlanması ile “genç işsizlik” olgusunun ifade edilmesinin konunun anlam bütünlüğünün sağlanması açısından gerekli olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda, uluslararası kuruluşlar tarafından ortaya konulan yayınlarda ve bilimsel ya da hukuki literatürde çeşitli biçimlerde tanımlandığı görülen genç kavramının, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından; eğitim ve öğrenim görmekte olan, hayatını idame etmek için çalışmayan ve kendisine ait konutu bulunmayan kişi şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Karabıyık, 2009: 295). Genç ve gençlik kavramlarının Birleşmiş Milletler (BM) tarafından; eğitim hayatından ayrılıp ilk kez çalışmaya başlanan yaş aralıklarındaki bireyler olarak tanımlandığı ve ülkelerin kültürel ve siyasal farklılıklarından dolayı gençlik kavramına ilişkin yaş aralıklarının değişiklik göstermekte olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu yaş aralığının ise BM ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından belirtilip genel kabul gördüğü üzere 15-24 yaş arasını kapsadığı ifade edilmektedir (TÜİK, 2017).

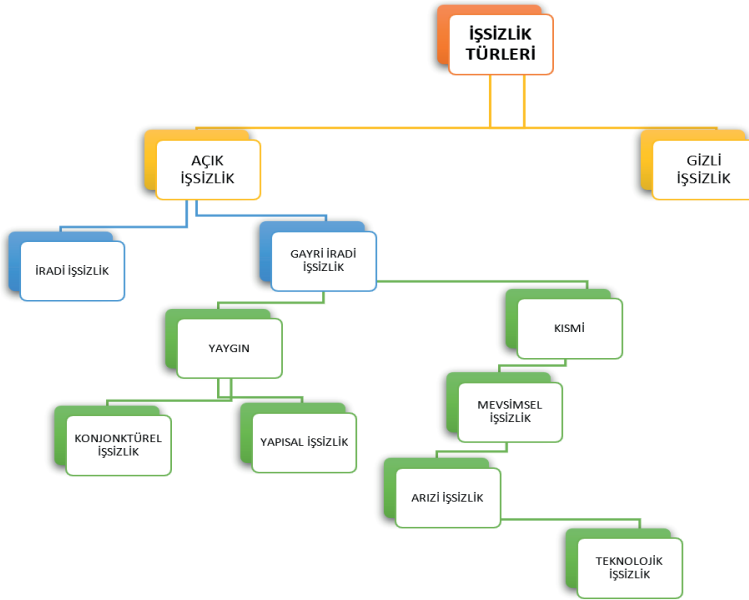
Genç işsizlik olgusunun ortaya konulmasında genç kavramının ne anlama geldiği ifade edildikten sonra işsizlik kavramının da açıklanmasıyla konunun anlam bütünlüğünün sağlanacağı düşünülmektedir. Bu amaçla işsizlik kavramının tanımlaması yapılmak istendiğinde, öncelikle kimlere işsiz denildiğinin ifade edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ILO (2010) tarafından aktif nüfus olarak da adlandırılan 15-64 yaş aralığındaki “çalışma yaşındaki nüfus” temele oturtulmak kaydıyla “işsiz” tanımlamasının, kişilerin referans dönemleri arasında kimseye bağlı olmadan kendileri için de çalışmıyor yani ücretli istihdam edilmemiş olanları, çalışmak için fiziksel ve ruhsal açıdan hazır olmalarına rağmen istem dışı (gayri iradi) işsiz durumunda olanları ve iş arama faaliyetleri (son üç aylık süreçte iş arama kanallarından en az birini kullanmış olmak) içinde bulunanları kapsadığı anlaşılmaktadır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2008: 23).

Türkiye’de de işsizlik kavramı ile ilgili en genel ve kabul gören tanımlamanın Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılmış olduğu görülmekte ve ilgili tanımlamada işsizliğin, referans dönemi içerisinde istihdam edilmeyen (yevmiyeli, kâr karşılığı, ücretsiz veya ücretli olarak hiçbir iş kolunda çalışmamış ve bu tarz bir işle bağlantısı da bulunmayan) bireylerden son üç aylık süreçte (2014 yılından itibaren son 4 hafta olarak güncellenmiştir) iş aramak amacıyla en az bir iş arama kanalını kullanmış

kişileri kapsadığı görülmektedir. Ayrıca söz konusu bireylerin 15 gün içinde işbaşı yapmaya hazır olabilecek durumdaki kurumsal olmayan ve çalışma çağında bulunan bütün kişileri de kapsamak suretiyle işsiz nüfus şeklinde ifade edildiği belirtilmektedir (TÜİK, 2017).

İşsizlik tanımlaması yapılırken dikkat çeken önemli hususlardan birinin de kişilerin istem dışı (gayri iradi) olarak işsiz statüsüne girmeleri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda işsizliğin türleri hakkında da kısaca bilgilendirme yapılmasının faydalı olacağını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

İşsizlik kavramının; etkisi, zamanı, zararları ve ortaya çıkma şekli bakımından farklılık göstermekte ve bu nedenle farklı türleri bünyesinde barındıran bir olgu halini aldığı ifade edilebilir. Bu sebeple işsizlik kavramının daha net olarak anlaşılabilmesi adına işsizlik türlerinin içermekte oldukları farklılar gözetilerek açıklanması gerekmektedir. Genel olarak dönemsel (konjonktürel), geçici (frikسیونel) ve yapısal olmak üzere üç kategoriye ayrıldığı görülen işsizlik türleri, literatürde, açık, gizli, iradi ve gayri iradi, yaygın, kısmi şeklinde çeşitli kırımlarda karşımıza çıkmaktadır. Literatürde yer alan kırımların, kaynaktan kaynağa az ya da çok sayıda olduğu görülmekte olsa da kavramın açıklanmasında eksik nokta kalmaması adına var olan tüm kırımlar aşağıda Şekil 2.1'de, kapsamlı bir biçimde alt başlıklarına indirgenerek gösterilmeye çalışılmıştır.

Şekil 2.1: İşsizlik Türleri

Kaynak: Andaç, 2010: 44'ten derlenmiştir.

Şekil 2.1’de de görüldüğü üzere genç işsizliğin herhangi bir işsizlik türü kırılımına dahil olmadığı anlaşılmaktadır. Buradan çıkarılacak sonuç genç işsizlik kavramının, işsizliğin tüm alt kırılımlarının “genç” olarak nitelendirilen nüfus popülasyonunda görülen yansıması olarak değerlendirilebileceğidir.

1.1. Genç İşsizliğin Önemi

Genç işsizlik kavramının neden önemli olduğu aslında genç nüfusun taşıdığı önemden gelmektedir. Genç bireyler, toplumlar açısından, kültürel, ekonomik ve sosyolojik alanlarda toplumsal varlığın sürdürülmesi ve ülkelerin sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin gelecek nesillere aktarılması anlamında büyük ehemmiyet taşıması sebebiyle mühim bir sermaye varlığını da içermektedirler.

Genç işsizlik kavramının, her geçen gün küresel bir boyut kazanmakta olan işsizlik sorunu içerisinde genel işsizlikten daha yüksek boyutlara ulaştığı, kendine özgü nedenlere ve özelliklere sahip olan bir işsizlik türü olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Gençlerin kısmi zamanlı ve geçici işler gibi standart dışı olarak kabul edilen işlerde istihdam edildikleri ve bu durumun söz konusu kendine has nedenlerin zeminini oluşturduğu (Kulaksız ve Gülcan, 2022: 316) ifade edilebilir.

Gençlerin istihdama katılımlarında karşılaştıkları sorunların ülkelerin gelecekle ilgili kalkınma ve refah beklentileri üzerinde de bir tehdit unsuru oluşturduğu anlaşılmaktadır. Potansiyel üretim gücü olan genç işgücünün, ülkelerin kalkınmasında ve söz konusu kalkınmanın sürdürülebilir bir yapıya dönüşmesinde önemli bir kaynak olduğu düşünüldüğünde; bu kaynağın işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak, nitelikli işgücüne dönüştürülmesi ile de toplumlar açısından avantaj yaratacak bir değer olacağı ifade edilmektedir. Bununla birlikte işgücüne dönüştürülemeyen söz konusu gençlerin, sosyo – ekonomik sorunların kaynağı haline dönüşebilme riskini de taşıyacağını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Ekonominin pozitif seyrettiği konjonktürel dönemlerde bile bir gencin istihdam dışında kalma olasılığının bir yetişkine göre daha fazla olduğu görülmektedir (Picatoste, vd., 2021: 2). Bu sebeple bütün ülkeler her yıl iş piyasasına katılan gençlere iş ve istihdam sağlama sorumluluğu taşımaktadırlar. Söz konusu sorumluluk, politika yapımcılar açısından genç nesilleri daha fazla etkileyen işsizlik sorununun çözümü konusunda hassasiyet duyulması ve çok yönlü politikaların hayata geçirilmesi zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Kısacası genç işsizlik, hem gençlerin hayatlarını topyekûn etkileyerek yapısal sorunlara dönüşme potansiyeli taşıması hem de toplumsal açıdan telafisi mümkün olmayan beşerî sermaye kaybına neden

olarak sürdürülebilir kalkınmaya engel olmasına zemin hazırlayacağını düşünülmesi sebebiyle oldukça önemli bir olgu halini almaktadır (Karabıyık, 2009: 294).

Gençler, ülkelerin geleceği adına en önemli ve kıymetli nüfus bölümünü temsil etmektedirler. Bir ülkede genç nüfusun fazla olmasının, üretim faktörlerine yapılacak yatırımlara daha büyük ölçüde önem ve ağırlık verilmesine olanak sağlayacağı bu sayede de ülkelerin gelişmesinde, kalkınmasında ve sürdürülebilir ekonomik dinamizmin sağlanmasında kilit rol oynayacağı düşünülmektedir. Bu sebeple genç nüfus titizlikle yetiştirilmesi, genç nüfusa eğitim süreçlerinden istihdama geçiş aşamalarında gerekli desteğin sağlanması ve bilhassa genç nüfusun âtıl kalmasının önlenmesi gerektiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır (Apunyo, vd., 2022: 4-5).

Gençlerin istihdamın dışında kalmalarının hem bireysel hem de toplumsal anlamda önemli sorunlara yol açacağı belirtilmektedir. İstihdama katılımın, kişilerin ve özellikle de genç bireylerin sosyal kimliğini şekillendirdiği, yaşamlarını, bağımsızlıklarını, gelirlerini, özsayıgılarını, ekonomik ve sosyo – kültürel varlıklarını geliştirmeleri ve düzenlemeleri için büyük bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. İnsan yaşamının en önemli ve verimli dönemini oluşturan gençlik dönemi, hayatın diğer dönemlerine nazaran daha farklı yapısal özelliklere sahip olunan bir süreç olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yaşamın en önemli süreci olarak adlandırılabilir gençlik döneminde işsizlik sorunu ile karşılaşan bireylerin çok önemli sorunlarla karşılaşmış karşılaştıkları sorunların yapısal hale dönüşme olasılığının oldukça yüksek olacağını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

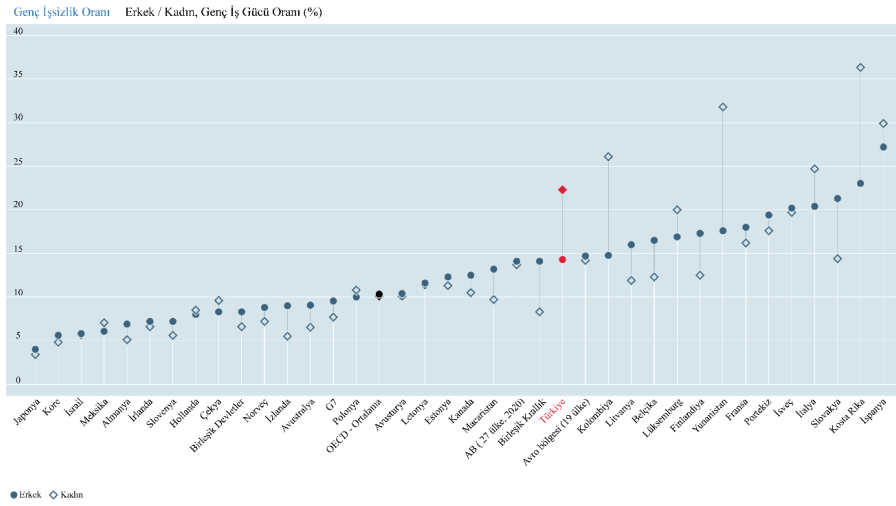
Ülkelerin tamamı açısından kalkınma sürecinde genç nüfusa sahip olmanın oldukça önem arz ettiği, genç nüfusun dinamik ve yaratıcı yapısı ile ülke ekonomilerinin kalkınmasının motive edici gücü olduğu düşünülmektedir. Yaratıcı, dinamik, yeni fikirlere açık genç bir nüfus ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkileyebilecektir. Diğer tüm değişkenlerin sabit olduğu kabulü altında genç nüfus oranı yüksek olan ülkelerin diğer ülkelere göre daha büyük avantajlara sahip olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu potansiyelin ekonomi için bir güce dönüşebilmesi ya da tam tersi durumda sorun halini almaması adına gençliğin potansiyelini doğru bir şekilde kullanmak ve gençlerin istihdama katılımlarını sağlamak gerekmektedir (Kelleci ve Türk, 2016: 12-13).

1.2. Genç İşsizliğin Dünya'daki ve Türkiye'deki Durumu

Genç işsizliğin kavramsal olarak tanımlanmasının ardından, küresel boyuttaki ve Türkiye'deki durumu hakkında bilgilendirme yapılmasının

konunun öneminin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda genç işsizliğin Dünya'daki durumunun ortaya konulmasında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-Operation and Development - OECD)'nün 2023 yılında yayımladığı güncel rapordan faydalanılarak OECD ülkeleri bazında durum değerlendirilmeye çalışılacaktır.

OECD ülkeleri bazında demografik açıdan cinsiyet farklılığına göre ortaya konulan rakamlar aşağıda Grafik 2.1'de sunulmaktadır.

Grafik 2.1: OECD Ülkeleri Genç İşsizlik Oranları, 2023

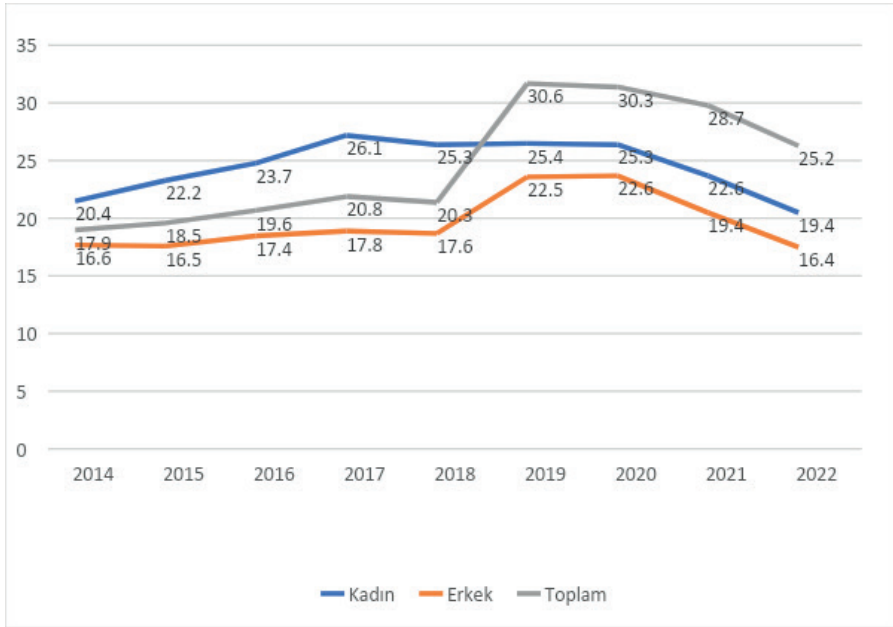
Kaynak: <https://data.oecd.org/unemp/youth-unemployment-rate.htm>

Grafik 2.1 incelendiğinde, en düşük genç işsizlik oranına sahip ülkenin Japonya, en yüksek orana sahip ülkenin ise İspanya olduğu görülmektedir. Cinsiyet ayrımına göre bakıldığında ise Kosta Rika %36,3 oranla en yüksek kadın genç işsizlik oranına sahip ülke konumundadır. Genç işsizlik rakamları OECD ortalaması erkeklerde %10,3 düzeyinde, kadınlarda da %10,1 olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabloya göre genç işsizlik rakamlarının genel olarak erkeklerde kadınlara göre yüksek olduğu, kadın genç işsizlik rakamlarının erkeklerden yüksek olduğu ülkelerde ise kadınlarda görülen genç işsizlik ile erkeklerde görülen genç işsizlik rakamları arasındaki farkın çok yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Söz konusu grafik Türkiye açısından ele alındığında, Türkiye’de genç işsizlik oranının erkeklerde %14,3 düzeyinde olduğu, kadın genç işsizlik

oranının ise %22,3 olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'nin kadın genç işsizlik sıralamasında OECD ülkeleri arasında en yüksek altıncı orana sahip ülke konumunda olduğu görülmekteyken hem erkeklerde hem de kadınlarda OECD ortalaması üzerinde oranlara sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Genç işsizliğin durumu Türkiye özelinde TÜİK tarafından yapılan tahminlere göre ortaya konulmaya çalışıldığında ise en kapsamlı araştırmanın 2014 – 2022 yılları arasını kapsayacak biçimde yapıldığı görülmektedir. İlgili yıllara ait, cinsiyet ayırımına göre ortaya çıkan rakamlar aşağıda Grafik 2.2'de sunulmaktadır.

Grafik 2.2: Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2014-2022

Grafik 2.2 incelendiğinde; 2014-2022 yılları arasında kadınlarda genç işsizlik rakamlarının erkeklere oranla sürekli yüksek seyrettiği, 2014-2018 yılları arasında ise kadın genç işsizliğinin toplam genç işsizlik rakamlarından bile yüksek olduğu görülmektedir. 2019-2022 döneminde erkeklerde genç işsizlik rakamlarında önceki yıllara nazaran kuvvetli bir yükseliş olduğu ve kadın erkek işsizlik farklarının nispeten azaldığı ve birbirine yaklaşmış olduğu ayrıca toplam genç işsizlik rakamlarının geçmiş yıllara göre oldukça arttığı anlaşılmaktadır.

Karşılaştırmalı OECD ve TÜİK hanehalkı işgücü araştırması grafiğinde görüldüğü üzere, gençlerin iş gücü piyasası dışında kalmaları, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, coğrafi konumlarına, ekonomik, sosyo – kültürel ve demografik yapılarına göre değişiklik göstermektedir. Değerlendirmeye konu olan ülkelerin bazılarında genç işsizlik oranları makul seviyelerde olmasına rağmen; büyük çoğunluğunda oldukça yüksek oranlarda olması ülkelerin gelecek planları açısından karamsar bir tablonun ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, özellikle cinsiyet ayrımı hususunda genç nüfus arasında kadınların erkeklere oranla işsizlik konusunda daha fazla desteğe ve hatta pozitif ayrımcılığa ihtiyaç duyduklarını belirtmek yanlış olmayacaktır. Genç kadınlarda görülen uzun süreli işsizliğin yansımalarının, sosyolojik boyutta genç erkeklere göre nispeten daha sancılı süreçleri beraberinde getirebileceği bu durumun da toplumsal sorunları derinleştireceği ve içinden çıkılmaz hale sokabileceği de ifade edilebilir.

Bu bağlamda genç işsizliğin hali hazırda sahip olduğu ya da olacağı düşünülen yapısal sorunların ülkelerin kalkınma süreçlerine zarar vereceği ve sürdürülebilir büyüme ve kalkınmayı engelleyeceği düşünülmektedir. Bu amaçla takip eden bölümde sürdürülebilirlik kavramı ve işsizliğin yapısal sorunlarına yönelik literatüre giren yeşil ekonomi ve yeşil işler kavramları ile ilgili bilgilendirme yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

2. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirliğin kelime anlamına etimolojik açıdan yaklaşıldığında, Latince “korumak” anlamına gelen “subtenir” kökünden geldiği, genel anlamda da daimî olma yeteneği olarak adlandırıldığı görülmektedir. Sürdürülebilirliğin, toplumların varlıklarını devam ettirebilmeleri adına sahip oldukları doğal ya da doğal olmayan kaynakları tüketmeden veya geri dönüştürerek tekrar kazanım yoluyla sonsuza dek devam edebilecek bir döngüde işlev kazanması olarak nitelendirildiği de görülmektedir (Üner, 2017: 4).

Sürdürülebilirlik kavramının, çevre sorunlarındaki artışa bağlı olarak ilk kez 1972 yılında Stockholm’de BM tarafından düzenlenen İnsani Çevre Konferansı’nda ortaya çıktığı görülmektedir. İktisadi kalkınma politikalarının çevre ile uyum sağlaması gerekliliği neticesinde ise “sürdürülebilir kalkınma” kavramının ilk olarak 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development – WCED) tarafından sunulan raporda dile getirildiği anlaşılmaktadır. İlgili raporda sürdürülebilir kalkınma kavramı için, “günün gereksinimlerinin, gelecek kuşakların

gereksinimlerinin yerine getirilmesinden ödün verilmeden karşılanması” olarak ifade edildiği görülmektedir (World Commission, 2017).

İlerleyen yıllarda sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının sıkça gündem oluşturduğu ve tartışıldığı görülürken, 2012 yılında düzenlenen BM Sürdürülebilir Kalkınma Rio+20 Konferansı’nda sürdürülebilir kalkınmanın, sosyal, ekonomik ve çevresel kalkınma olmak üzere üçlü bir yapıda değerlendirildiği ve söz konusu üçlü yapının tüm unsurlarının eşit derecede önem atfedilerek ele alınması gerektiği en önemli gündem maddeleri arasında yer almıştır (Yerlikaya, 2022: 140).

2.1. Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Politikalar

İktisadi açıdan sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasının, hem kalkınma olgusunun önünde engel teşkil eden genç işsizliğin yapısal sorunlarının çözülmesinde hem sürdürülebilir kalkınmanın sağlanarak ülkelerin gelişmesinde önemli rol oynayacağı hem de iklim krizlerinin önüne geçilmesine destek olacağı düşünülmektedir. Bu açıdan, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik politikaların geliştirilerek, söz konusu politikaların uygulanmasının ve uygulama denetiminin teşvik edilerek dünya geneline yayılmasının küresel boyutta fayda sağlayacağı ifade edilmektedir.

Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik uygulanmakta olan ve ilerleyen süreçte uygulanması düşünülen politika örnek ve önerilerine takip eden bölümlerde yer verilmesi amaçlanmaktadır.

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının günümüzdeki önemine henüz kavuşmadığı dönemlerde, özellikle genç işsizlik olmak üzere toplam işsizlik sorununun önlenmesine yönelik yalnızca aktif ve pasif istihdam politikaları geliştirildiği görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın, eğitim ve ekonomi politikaları öncülüğünde sıradan insanlar temelinde toplumun tamamının refahının artmasını sağladığında faydalı olacağı ifade edilmektedir (Iduseri, vd., 2022: 126). Örneklendirmek gerekirse; işsizlik probleminin daha çok psikolojik ve sosyolojik boyutuyla alakadar olduğu anlaşılan pasif istihdam politikalarının, kıdem ve ihbar tazminatı, işsizlik sigortası ve işsizlik ödeneği gibi uygulamaları bünyesinde barındıran ve iş kaybı neticesinde ortaya çıkan gelir kaybının azaltılmasına ve sosyal sorunların önüne geçilmesine yönelik olarak ortaya çıkan politikalar olduğu anlaşılmaktadır. Aktif istihdam politikalarının ise, iş gücü piyasasına doğrudan erişimin sağlanmasına yönelik ve özellikle gençler gibi işsizlikten diğer yaş gruplarındaki bireylere nazaran daha çok etkilenen kişileri kapsayacak biçimde uygulandığı ifade edilmektedir. Aktif istihdam politikalarının, bünyesinde, mesleki eğitim programları, danışmanlık hizmetleri ve doğrudan

kamu istihdamı gibi unsurları barındırmakta olduğu görülmektedir (Soylu ve Aydın, 2020: 354).

Sürdürülebilirlik kavramının zamanla önem kazanması ile birlikte, odağında yalnızca iş gücü piyasasına katılımın yer aldığı istihdam politikalarının yerini, büyüme, kalkınma ve istihdamın eşgüdümlü bir şekilde artırılmasının amaçlandığı sürdürülebilir karma politikaların aldığı görülmektedir. Bu hususta özellikle Avrupa Birliği (AB) tarafından literatüre katıldığı görülen Lizbon Stratejisi kapsamında bir takım politika hedefleri oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu stratejinin zamanla geliştirilerek 2010 yılında Avrupa 2020 Stratejisi olarak güncellendiği ve gençleri stratejinin temelini konumlandığı ifade edilen “kapsayıcı, sürdürülebilir ve akıllı büyüme” politikasının ortaya konulduğu belirtilmektedir. İlgili politika kapsamında, gençlerin iş gücüne geçiş sürecindeki koşulların revize edilmesi, gençlere daha kolay ulaşabilecekleri iş imkanlarının sağlanarak genç istihdam oranlarının artırılması ve bilginin ve bilgiye sahip olmanın öneminin sürekli arttığı dünyada eğitim ve niteliklerinin artırılması ile insana yakışır çalışma şartlarında “insana yakışır işler”² yapmaları amaçlanmaktadır (Akses, 2014: 33).

Söz konusu strateji planında vurgulandığı üzere “insana yakışır işler” olgusunun sürdürülebilirlik ve bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma kavramlarının açıklanmasında ve daha iyi anlaşılmasında hayati önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu sebeple insana yakışır işler ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının devamı niteliğinde literatürde yer aldığı görülen yeşil ekonomi kavramının açıklanmasının konunun daha iyi kavranmasına destek olacağına ifade etmek yanlış olmayacaktır.

2.2. Yeşil Ekonomi

1970’li yılların sonrasında artış gösteren çevre kirliliğinin iklim sorunlarına sebep olduğu bilinmektedir. Bu sorunların giderilmesi adına, ülkeler tarafından sürdürülebilir kalkınma perspektifi ışığında mevcut toplum gereksinimleri ile gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da önceliklendiren stratejiler ve uygulamaların hayata geçirildiği görülmektedir. Dünya nüfusundaki artışla paralellik gösteren emek arzı artışını karşılayacak yeni istihdam olanaklarının yaratılması ve ekonomilerin gelişmesi neticesinde

2 İnsana Yakışır İşler: İnsanların çalışma yaşamındaki özlemlerini yansıtan, üretken ve adil bir ücret getiren, işyerindeki güvenin yanı sıra ailelere sosyal koruma sağlayan, kişisel gelişim ve toplumla bütünleşme açısından daha iyi fırsatlar sunan, insanların kaygılarını serbestçe dile getirme özgürlüğüne sahip oldukları, örgütlenerek yaşamlarını etkileyen kararların alınmasına katılabildikleri, tüm kadınlar ve erkeklerin eşit fırsatlardan yararlanıp eşit muamele gördükleri, çevreye ve doğaya saygılı sürdürülebilir işler olarak tanımlanmaktadır (ILO, 1999).

toplumun daha büyük bir kısmının artan refaktan pay alması amacı ile insan onuruna yakışır işlerin hayata geçirilmesine yönelik politikaların gelişmiş ülkeler önderliğinde öncelikli olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve bu sayede iklim krizinin önüne geçilebilmesi adına sürdürülebilir iktisadi kalkınmanın da sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır (Yerlikaya, 2022: 139).

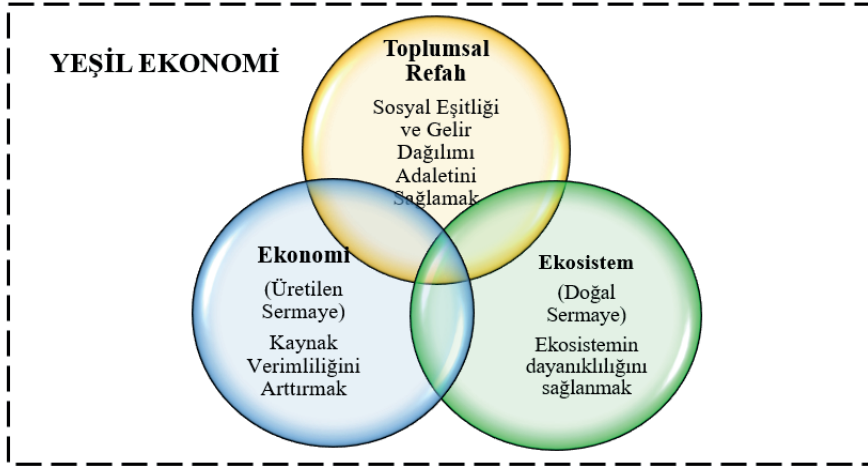
Yukarıda bahsedilen süreç çerçevesinde, yeşil olarak adlandırılan işlerin ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Söz konusu işlerin, çevresel değerlerin korunması temelinde ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir olmasını da amaç edinen ve aynı zamanda çalışanlara insan onuruna yakışan bir çalışma ortamı sağlayarak, bireylerin ücret ve kariyer beklentilerini karşılayan, iş sağlığı ve güvenliği gibi konularda gelişmiş uygulamalar içeren işler olduğu ifade edilmektedir. Yeşil işlerin insana yakışır ortam yaratmasının yanında, üretim sektöründe artan enerji ihtiyacının karşılanmasında yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmaya başlanmasının yeni istihdam olanaklarının yaratılmasına katkı sağladığı da ifade edilmektedir.

Bu bağlamda özellikle gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinde “yeşil işlerin”³ ihtiyaç duyduğu vasıf ve beceride işgücü yetiştirebilmek adına düzenlemeler yapılmaya başlandığı görülmektedir. Ortaya konulan tüm bu ekonomik faaliyetlerin “yeşil ekonomi” olarak adlandırıldığı görülmektedir (Günaydın, 2015: 504).

Bu bağlamda yeşil ekonomi kavramının literatürde ne şekilde tanımlandığı ele alınacak olursa; yeşil ekonomimin Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından, çevresel riskleri önemli ölçüde önleyen, ekolojik sorunların ve kıtlıkların azaltılmasına ve ortadan kaldırılmasına katkı sağlayan, toplumsal refahı arttıran ve bunun yanında sosyal eşitliğin sağlanması amacı güden tüm ekonomik faaliyetler şeklinde tanımlandığı anlaşılmaktadır (Altenburg ve Assmann, 2017: 2).

İlgili açıklamalar ışığında yeşil ekonomi kavramı Şekil 2.2’de görsel olarak ifade edilmektedir. Şekilde, yeşil ekonominin temel amaçları, toplumsal refah, ekonomi ve ekosistem sorumluluk ve hedefleri çerçevesinde birleşimi biçiminde özetlenmeye çalışılmıştır.

3 Yeşil İşler: İş gücü piyasasında mevcut durumda ve yaygın olarak sunulmuş olan ve kahverengi işler şeklinde adlandırıldığı görülen işlerden farklı bir şekilde, tarım, üretim, araştırma ve geliştirme, idari işler ve hizmetler ile ilgili sektörlerde, çevrenin korunmasına ya da çevre kalitesinin artırılmasına katkı sağlayan, sürdürülebilir işler şeklinde tanımlanmaktadır (ILO, 2008: 5).

Şekil 2.2: Yeşil Ekonominin Sosyo-Ekonomik Bileşenleri

Kaynak: Sulich, vd., 2020'den derlenmiştir.

Şekil 2.2'de görüldüğü üzere, yeşil işlerin yaratılması çevredeki değişiklikleri etkilemektedir. Bir ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısından yeşil ekonomi, ekosistem, ekonomi ve insan refahının birleşimi tarafından temsil edilmektedir. Avrupa Çevre Ajansı (European Environment Agency - EEA), “yeşil ekonomiye” geçişi kritik bir öncelik olarak ifade etmekte ve yeşil ekonomiyi çevresel, ekonomik ve sosyal politikaların ve yeniliklerin toplumun kaynakları kullanmasına olanak sağladığı bir ekonomi olarak tanımlamaktadır. Doğal ve üretilen kaynakların verimli bir şekilde kullanılarak, toplumları ayakta tutan doğal sistemlerin korunması sağlanırken, aynı zamanda toplumsal refahın da kapsamlı bir şekilde artırılması amaçlanmaktadır (Sulich, vd., 2020: 2).

Yeşil ekonomi kavramının popüler hale gelmesinin bazı temel nedenlerinin olduğu ifade edilebilir. Bu nedenlerden bir tanesinin, doğal kaynakların hızla tüketilmesi neticesinde ortaya çıkan küresel ısınma ve iklim değişikliğinin neden olduğu hızlı büyüme anlayışı olduğu görülmektedir. Bahsi geçen nedenlerin çevresel zararlar yol açtığı bilinmekte ve bu sebeple yeşil ekonomi kavramının sürdürülebilir büyüme kavramına sağladığı destek ile önem kazandığı anlaşılmaktadır. UNEP'e göre yeşil ekonomi, toplumda refahı ve sosyal adaleti arttırmasının yanında, çevreyi tehdit eden riskleri de en aza indirgeyebileceği düşünülen ekonomik yaklaşım olarak ele alınmaktadır. Söz konusu yaklaşımın, kalkınmayı sürdürülebilir hale getirmesinin yanında, sosyal refahın adil dağılımını sağlamayı amaçladığı da görülmektedir.

Bahsedilen bu amaçlar ışığında, ilgili yaklaşımın çevresel riskleri ve ekolojik zararları önleme noktasında önemli katkılar sağlayacağı ileri sürülebilir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, ülkelerin ilgili yaklaşımla alakalı olarak yeşil ekonomiye geçişin yapısal değişim süreçlerine odaklanmaları ve aynı zamanda yeşil endüstriler, yeşil işler ve teknoloji fırsatlarını gözetmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yeşil ekonomi politikalarının ekonomik ve sektörel açıdan arz – talep dengesini sağlayacak entegre stratejiler ile bütünleştirilmesi gerektiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Bu yaklaşım sayesinde, yeşil ekonominin sadece krizlere karşı kısa dönemli bir araç olarak kalmasının önüne geçilmesini ve üretim süreci ile tüketici davranışlarının dönüştürülmesi dinamiğinin de ele alınmasını sağlayarak, kaynakların gelecek nesillere taşınmasına destek olacağı (Yeşil ve Fidan, 2017: 608) görülmektedir.

Yeşil ekonomi kavramı ile ilgili yapılan açıklamalar sonrasında, yeşil ekonomiye geçiş sürecinde işgücü piyasası açısından dönüşüm kriterleri arasında önemli biri yeri olduğu anlaşılan yeşil işler kavramının açıklanmasının konunun anlam bütünlüğünün sağlanması adına faydalı olacağı düşünülmektedir.

2.3. Yeşil İşler ve Yeşil İşlerin Ekonomiye Etkileri

1760'lı yıllarda başlayıp, 1830'lu yıllara kadar devam eden ve sanayi devrimi olarak adlandırılan süreç ile insan ile doğa arasında yüzyıllardır bir uzlaşma içinde sürüp giden, çevreye zarar vermeyen bir anlayışa dayanan ve tarımsal ve zanaatkâr faaliyetlerden ibaret olan iktisadi hayat, sanayi devrimi sonrasında el ve beden emeğinden makine gücüne doğru evrim geçirerek yerini, sınırsız bir üretim arzusunun bırakmıştır. Ancak üretim mekanizmasında ortaya çıkan yeni anlayışın, üretimin hammaddesi olarak doğal kaynakları ağırlıklı olarak kullanması sebebiyle de doğaya onarılması güç zararlar verdiği görülmektedir. Özellikle 1950 yılından itibaren hız kazanan üretim artışının, gelecek nesillerin gereksinimlerini göz ardı ederek sürdürülebilir kalkınma sürecinde önemli sorunlara neden olmaya başladığı anlaşılmaktadır. Yaratılan tüketim toplumunun bir gereği halini alan daha çok üretme arzusunun, üretimde makinelerin emeğin yerini almasına ve bu sayede daha çok kirletici unsurun üretim sürecinde kullanılmasına yol açarak hem çevresel problemlere hem de işsizlik ve yoksulluk gibi toplumsal sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir (ILO, 2022: 2).

Bu bağlamda ekonomik büyümenin salt üretim artışı ile sağlanması düşüncesinin yerini, istihdamı arttırırken toplumsal refahı da sağlayacak ve sürdürülebilir kalkınma anlayışı içerisinde gelecek nesillerin gereksinim

ve refahını da dikkate alan, çevreye ve doğaya saygılı yeni uygulamaların alması gerektiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda yeşil işlerin, söz konusu açıklamaların karşılığı niteliğinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yeşil işler, sürdürülebilirlik ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma kavramlarıyla tamamlayıcılık ilişkisi içerisinde olan kavramlardır. Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilirlik yaklaşımı içerisinde ulaşılması beklenen hedefleri ortaya koymaktayken, yeşil işler bu hedeflere ulaşılması için gerekli olan araçları temsil etmektedir (Günaydın, 2015: 505).

Yeşil işlerin kavramsal tanımlamasının ardından, sektörel bazda hangi işlerin yeşil iş kapsamına girdiği ya da hangi sektörlerde yeşil işler yaratılabileceğine ilişkin açıklama yapılacak olursa; enerji sektöründe, yenilenebilir enerji ile ilgili alanlarda yer alan iş kollarının (yenilenebilir enerji uzmanı, mühendisi, yenilenebilir enerji hukuku uzmanı, danışmanı), pazarlama alanında yer alan iş kollarının (yeşil pazarlama danışmanı), turizm alanında faaliyet gösteren işlerin (ekolojik turizm, tatil uzmanı), tarım alanında yer alan iş kollarının (organik tarım mühendisi) ve idari alanda yer alan işlerin (yeşil insan kaynakları) yeşil işler kapsamına girdiği/girebileceği ifade edilmektedir (Yeşil ve Fidan, 2017: 609). Ayrıca, ormancılık sektöründe sürdürülebilir ağaçlandırma, sanayi sektöründe enerji verimliliğini arttırmaya yönelik malzeme, yapı ve araçların üretimi, enerji sektöründe akü ve pil üretimi ve atık pil yönetimi süreci, inşaat sektöründe geri dönüşebilir malzeme kullanımı, enerjisini kendisi üreten bina yapımı ve sivil savunma ve sosyal güvenlik sektörlerinin yeşil iş dönüşümüne uygun faaliyet alanları olduğunun düşünüldüğü belirtilmektedir (Sulich, 2020: 3).

Yeşil işlerin, genç işsizlik açısından istihdam yaratması ve yaratılan istihdamın sürdürülebilir olması sayesinde çevreyi koruması ile ekonomik anlamda ortaya çıkaracağı düşünülen katkılar daha net anlaşılabilmesi adına aşağıda Tablo 2.1'de sunulmaya çalışılmıştır. Tabloda yeşil işlerin ekonomik anlamda yaratacağı öngörülen etkiler ve genç işsizlere yönelik sunması beklenen fırsatlar örneklendirilerek ve yaratılması beklenen etkiler ölçeklendirilerek özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 2.1: Yeşil İşlerin Ekonomiye Etkileri

Etki	Örnek İş Alanları	Beklenen Ölçek	Gençlere Fırsatlar	Yönelik
Mevcut/Yeni Sektörlerde Yaratılacak Yeni İşler	Güneş paneli teknisyenleri, organik çiftçiler, geri dönüşüm yöneticileri, ekoturizm tatil yerlerinde çalışanlar, doğal kaynakların korunması ve restorasyonunda çalışanlar, çevre danışmanları, yeşil insan kaynakları çalışanları, bisiklet üretiminde, satış ve servis sürecinde çalışanlar.	Mütevazı	Örneklendirilen alanlarda mevcut iş alanları yeni yaratılacağından, bilhassa gençlerin istihdama katılımına yol açarak işsizliği azaltması beklenmektedir.	
Ortadan Kaldırılabilir İşler	Kömür madeni işçileri, hidroelektrik ve nükleer santral çalışanları.	Küçük	Az sayıda kişinin etkilenecek olması sebebiyle fırsatların daha kısıtlı olması beklenmektedir.	
Değiştirilebilecek İşler ve Meslekler	Ulaşım ve lojistik sektöründeki işler, atık depolama işleri, inşaat sektöründe malzeme ve hafriyat işleri.	Mütevazı	İş alanlarındaki değişimin, eğitim ve uygulama süreçlerinde gençlere pozitif katkı sağlaması beklenmektedir.	
Yeşile Dönüştürülebilir İşler	Tarım ve inşaat gibi sektörlerde çevre kirliliğini azaltan veya çevre kalitesini artıran uygulama ve teknolojileri benimseyen operatörler ve yöneticiler, enerji ve kaynak verimliliğinin uygulamaya konduğu tüm sektörlerdeki işçiler (imalatta daha temiz üretim, torba ve ambalajsız perakende hizmetleri, şişeleme şirketlerinin yeni malzeme ve ürünlere yönelmesi), sürdürülebilir yatırım stratejilerini benimseyen finansal kuruluşlardaki çalışanlar.	Büyük	İşlerin dönüşümünde yaşanacak etki ile istihdama kalımın önemli ölçüde artırılması ve sürdürülebilirlik bilincinin kazanılması ile çevresel etkilerin azaltılması ile doğanın korunmasının sağlanacağı düşünülmektedir.	

Kaynak: ILO, 2022'den detaylandırılarak derlenmiştir.

Tablo 2.1. incelendiğinde, yeni yaratılacak işler ile değiştirilebilecek iş ve mesleklerin ekonomi üzerinde mütevazı ölçekte etki yaratmasının öngörüldüğü, ortadan kaldırılabilir işlerin küçük, yeşile dönüştürülebilir işlerin ise büyük ölçekte etkiye sahip olacağını düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Yeni yaratılacak işlerde beklenen etkinin mütevazı ölçekte olmasının sebebi olarak gençlere yaratacağı fırsatların yalnızca istihdam çerçevesinde kısıtlı kalmasının görüldüğü, değiştirilebilecek işlerde mütevazı ölçekte bir etki beklenmesinin sebebinin ise temelden eğitim süreci içermesi nedeniyle etkisinin uzun vadede ortaya çıkacak olması olduğu düşünülmektedir. Ortadan kaldırılabilir işlerin çok az sayıda kişide yansımaları olacağı düşünüldüğünden küçük ölçekli bir etkiye sahip olduğu ve gençlere yönelik fırsat yaratma konusunda yetersiz olacağı ifade edilmektedir. Beklenen en büyük etkinin mevcut iş alanlarının yeşile dönüştürülmesi neticesinde ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Gençlerin eğitilmesi ve aldıkları eğitime uygun uygulama alanlarında istihdam edilmesinin sağlanması ile sürdürülebilirliğin yaşam tarzı olarak benimsenmesinin sağlanacağı ve bu sayede sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

3. Sonuç

Genç işsizlik, az gelişmiş, gelişmekte olan ya da gelişmiş tüm ülkeler için beşerî sermayenin etkin kullanımı açısından önem arz eden bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Genç nüfusun eğitilmesi, bilinçlendirilmesi ve istihdamda etkin rol almasının, hem sosyo – kültürel, psikolojik ve toplumsal problemleri azaltarak genç işsizliği yapısal bir sorun haline almaktan çıkaracağı hem de gençleri gelecek nesillerin gereksinimlerine duyarlı bireyler haline getireceği düşünülmektedir. Gençlerin belirtilen şekilde topluma kazandırılmaları ve çevre bilincine sahip, doğaya saygılı bireyler haline almaları ile iktisadi kalkınmanın gerçekleştirileceği ve sürdürülebilir hale getirilebileceği ifade edilmektedir.

Genç nüfus, ülkelerin en kıymetli varlığı olarak görülen beşerî sermaye niteliği taşıması sebebiyle üzerinde önemle durulması gereken bir olgu olarak kabul görmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı ise sadece toplumların değil bir bütün olarak Dünya'nın varlığını sürdürebilmesi adına can alıcı öneme sahip bir konu olarak değerlendirilmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı doğayı korumayı merkezine alan bir anlayış benimseyerek nesillerin devamını sağlamayı amaçlaması yönüyle insanoğlunun türünü devam ettirmesine olanak sağlamakta, genç bireyler ise sürdürülebilirlik anlayışının benimsenmesi yoluyla kalkınmanın potansiyel unsuru olarak toplumlar özelinde evrenin devamlılığına katkı sunmaktadırlar. Bu bağlamda iki kavram da birbiriyle bağlantılı olarak döngüsel ilişki içerisinde gözükmektedir.

Genç nüfusun ilerleyen yıllarda varlığını devam ettirmesi sürdürülebilirlikle bağıntılıyken, sürdürülebilirlik de kavramsal olarak sürdürülebilirliği iyi anlamış, yaşam biçimi şeklinde içselleştirmiş, doğaya saygılı ve gelecek nesiller için kaygılı bir popülasyona ihtiyaç duymaktadır.

Bu bağlamda yeşil işler yaratılmasının, çevre kirliliğine sebep olan mevcut işlerin yeşil işlere dönüştürülmesinin ve yeşil iş anlayışına uymayan sektörel iş kollarının ortadan kaldırılmasının genç kuşaklar için insan onuruna yakışır işler ve iş ortamları sağlayacağı düşünülmektedir. Söz konusu işlerin ve iş ortamının da sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine destek olacağı ifade edilmesi yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akses, S. (2014) *Avrupa 2020 Stratejisi*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, 269. ISBN: 978-605-5984-62-5
- Andaç, F. (2010) İşsizlik Sigortası, 2.bs., Ankara, Hermes Ofset.
- Apunyo, R., White, H., Otike, C., Katairo, T., Puerto, S., Gardiner, D., Obuku, E., A. (2022) Interventions to Increase Youth Employment: An Evidence and Gap Map. *Campbell Systematic Reviews*, 18(1), e1216.
- Altenburg, T., Assmann, C. (Eds.). (2017) *Green Industrial Policy, Concept, Policies, Country Experiences*. Geneva, Bonn: UN Environment; German Development Institute / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik (DIE).
- Günaydın, D. (2015) Yeşil İşler ve İşgücü Piyasasına Etkileri, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(3), DOI: <http://dx.doi.org/10.11611/JMER707>.
- Iduseri, E. & Abbas, Idowu & Izunobi, Josephat. (2022). Role of Sustainable Development Goals in Combating Youth Unemployment: A Case Study of the Federal Capital Territory (FCT) Abuja, Nigeria. *Journal of Sustainable Development*. 15. 125. 10.5539/jsd.v15n3p125.
- ILO, (1999) *Decent Work. International Labour Conference, 87th Session 1999*, Report of The Director General, Geneva.
- ILO, (2008) *Green Jobs: Towards Decent Work in a Sustainable, Low-Carbon World Report*, wcms_158733.pdf (ilo.org)
- ILO, (2010) *Global Employment Trends for Youth*, International Labour Office, Geneva.
- ILO, (2022) *World Employment and Social Outlook, Trends 2022, World Report*, World Employment and Social Outlook | Trends 2022 (ilo.org), ISBN: 9789220356982.
- Kulaksız, B. & Gülcan, E. (2022). Uygun İş Yaklaşımı Bağlamında Gençlerin İstihdam Olanaklarının Artırılması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 314-348.
- Korkmaz, A., Mahiroğulları, A. (2008) *İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları-Türkiye ve AB Ülkeleri*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Picatosste, X., Rodriguez-Crespo, E. (2020). Decreasing Youth Unemployment as a Way to Achieve Sustainable Development. In: *Leal Filbo, W., Azub, A., Brandli, L., Özuyar, P., Wall, T. (eds) Decent Work and Economic Growth. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-71058-7_61-1
- Soylu, Ö., Aydın, N., B. (2020) Genç İşsizliğin Gelişimi, Belirleyicileri ve İktisadi Politikalar: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırması, *EKEV Akademi Dergisi*, 24 (82), ss: 339-360.

- Sulich, A., Rutkowska, M., Popławski, Ł. (2020) Green Jobs, Definitional Issues and the Employment of Young People: An Analysis of Three European Union Countries, *Journal of Environmental Management*, 262. DOI:10.1016/j.jenvman.2020.110314.
- TÜİK, (2017) Analitik Çerçeve, Kapsam, Tanımlar ve Sınıflamalar, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27691>.
- Üner, S. (2017) *Yeşil İşlerin İstihdam Yaratabilme Potansiyeli Seçilmiş Ülke Uygulamaları ve Türkiye İş Kurumu İçin Öneriler*, Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- World Commission, (2017) *World Commission on Environment and Development; "Our Common Future, From One Earth to One World"*, <http://www.un-documents.net/our-common-future> (02.06.2017).
- Yerlikaya, B. (2022). Yeşil ekonomiye geçiş kadınların istihdama katılımı için kriz mi fırsat mı?: toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yeşil işler. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 44(1), 137-161. <https://doi.org/10.14780/muiibd.1135553>
- Yeşil, Y., Fidan, F. (2017) Çevresel İstihdam Bağlamında Yeşil İşlerde Eğitim ve Beceri Kazandırma. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 607-618.